

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته جغرافیا و برنامه ریزی روستایی

عنوان:

نقش شهرهای کوچک در توسعه نواحی روستایی (مطالعه موردی: فامنین همدان)

استاد (اساتید) راهنما:
دکتر فرامرز بریمانی

استاد مشاور:
دکتر جواد بذرافشان

تحقیق و نگارش:
مهدی صدوقی

(این پایان نامه از حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشگاه سیستان و بلوچستان بهره مند شده است)

مهر ۱۳۸۸

بسمه تعالی

این پایان نامه با عنوان ..نقش شهرهای کوچک در توسعه نواحی روستایی (سوردها و اطراف) (ممنین همدان) قسمتی از برنامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی توسط دانشجو مهدی صدوقی تحت راهنمایی استاد پایان نامه دکتر فرامرز بریمانی تهیه شده است. استفاده از مطالب آن به منظور اهداف آموزشی با ذکر مرجع و اطلاع کتبی به حوزه تحصیلات تکمیلی دانشگاه سیستان و بلوچستان مجاز می باشد.

(نام و امضاء دانشجو)

مهدی صدوقی

این پایان نامه ۶ واحد درسی شناخته می شود و در تاریخ ۱۳۸۸/۷/۱۴ توسط هیئت داوران بررسی و درجه **بسیار خوب** به آن تعلق گرفت.

تاریخ

امضاء

نام و نام خانوادگی

دکتر فرامرز بریمانی

استاد راهنما:

دکتر جواد بذرافشان

استاد راهنما:

استاد مشاور:

دکتر محمود خسروی

داور ۱:

دکتر غریب فاضل نیا

داور ۲:

محمد رضا پودینه

نماینده تحصیلات تکمیلی:

تعهدنامه اصالت اثر

اینجانب مهدی صدوقی تأیید می‌کنم که مطالب مندرج در این پایان‌نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این نوشته از آن استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع گردیده است. این پایان‌نامه پیش از این برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه سیستان و بلوچستان می‌باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو: مهدی صدوقی

امضاء

تقدیم به:

پدر بزرگوار و روح بلند مادر مهربانم آنانکه عشق به دانستن را
برایم معنا کردند

همسر عزیز و فرزند دلبندم اسوه های صبر، تقوی و عطوفت که
تدوین این پایان نامه توأم با تحمل مشکلاتی بر آنان بود

و به تمام عزیزانی که مرا در تدوین این پایان نامه یاری رساندند.

نقش شهر های کوچک در توسعه نواحی روستایی (مطالعه موردی: فامنین همدان)

چکیده:

در طی چند دهه گذشته راهبردهای متعددی برای توسعه روستایی مطرح شده، یکی از آنها که دارای رویکرد فضایی است، راهبرد ایجاد و تقویت شهرهای کوچک و روستا- شهر است. کانون های کوچک شهری اولین هسته های شهری و بلا فصل در ارتباط با نقاط روستایی به عنوان حلقه اتصال نواحی روستایی با شهر های بزرگ تر قلمداد می شوند، پس هر گونه تحرکی در این کانون ها حوزه های روستایی را متأثر می کند. هدف تحقیق حاضر با عنوان نقش شهر های کوچک در توسعه نواحی روستایی (مطالعه موردی: فامنین همدان) سعی در شناخت و تجزیه و تحلیل این روابط می باشد. بدین منظور، فرضیه های زیر ارائه گردید:

۱- تبدیل مکان مرکز فامنین به شهر موجب جذب سرریز جمعیت نواحی روستایی شده است.

۲- شهر شدن فامنین در جذب مازاد محصولات زراعی تأثیر داشته است.

۳- ارائه خدمات و تسهیلات از سوی شهر فامنین موجب ماندگاری جمعیت روستایی شده است.

برای آزمون هر یک از آنها، داده های مورد نیاز از روش کتابخانه ای و میدانی گردآوری شده است. در تجزیه و تحلیل داده ها از روش کارکردی، و برای پردازش داده ها از نرم افزارهای SPSS و EXCEL استفاده شده است، نتایج به دست آمده نشان داده است که:

- شهر شدن فامنین تأثیر چندانی در جذب سرریز جمعیت نواحی روستایی منطقه نداشته است و هنوز شهرهای بزرگ خارج از منطقه، نظیر تهران و کرج در جذب آنان تأثیرگذار هستند.

- علیرغم تبدیل فامنین به شهر، و ارائه خدمات به نواحی پیرامونی، سیل مهاجرت به شهرهای بزرگ کماکان ادامه دارد. در نتیجه این بخش از کارکرد شهر های کوچک در منطقه کارآمد نیست.

- فامنین پس از تبدیل به شهر، توانایی جذب محصولات زراعی روستاهای پیرامونی را پیدا کرده است، در نتیجه کارکرد اقتصادی شهرهای کوچک مورد تأیید قرار گرفت.

واژگان کلیدی: روستا، حوزه نفوذ، توسعه، توسعه روستایی، شهر، شهر کوچک، نقش یا کارکرد

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: کلیات تحقیق
۲	۱-۱- طرح مسأله.....
۵	۲-۱- اهمیت و ضرورت انجام تحقیق
۵	۳-۱- فرضیه ها
۶	۴-۱- اهداف تحقیق
۶	۵-۱- پیشینه موضوع تحقیق
۹	۷-۱- مشکلات و موانع تحقیق
۱۰	مفاهیم.....
۱۰	۸-۱- روستا
۱۱	۹-۱- حوزه نفوذ.....
۱۳	۱۰-۱- توسعه.....
۱۴	۱۱-۱- توسعه روستایی.....
۱۶	۱۲-۱- شهر
۱۸	۱۳-۱- شهر کوچک.....
۱۸	۱۴-۱- نقش یا کارکرد.....
۲۰	فصل دوم: مبانی نظری تحقیق.....
۲۱	۱-۲- سیر تحول در اندیشه رابطه شهر و روستا.....
۲۱	۱-۱-۲- نقش شهر در کاربری اراضی یا تئوری فون تانن.....
۲۳	۲-۱-۲- سازمان فضایی در نظریه مکان مرکزی.....

۲۳	- تئوری کریستالر.....
۲۶	- نظریه آگوست لوش.....
۲۷	- نواحی بازاری گالپین.....
۲۸	۳-۱-۲ کارکرد شهری در توسعه روستایی.....
۳۱	۴-۱-۲ نظریه وابستگی.....
۳۱	۵-۱-۲ راهبرد روستا شهر.....
۳۳	۶-۱-۲ نظریه مرکز پیرامون.....
۳۴	۷-۱-۲ نظریه قطب رشد.....
۳۶	۸-۱-۲ سرمایه داری بهره وری هانس بوبک.....
۳۶	۹-۱-۲ نظریه شهرهای زایا و انگلی.....
۳۷	۲-۲ چارچوب نظری تحقیق.....
۳۷	۱-۲-۲ جایگاه شهرهای کوچک در توسعه روستایی.....
۳۸	- عملکرد خدماتی.....
۳۸	- عملکرد اقتصادی.....
۳۹	- عملکرد آموزشی.....
۳۹	- عملکرد اجتماعی - فرهنگی.....
۴۰	- عملکرد اداری - سیاسی.....
۴۰	۳-۲- جمع بندی.....
۴۲	فصل سوم: روش شناسی پژوهش.....
۴۳	۱-۳- مقدمه.....
۴۳	۲-۳- توصیف آزمودنی ها.....
۴۳	۳-۳- تحقیق و جمع آوری اطلاعات.....
۴۴	۴-۳- ابزارهای گردآوری داده ها.....
۴۴	۵-۳- تحلیل اعتبار پرسشنامه.....
۴۶	- آزمون T-TEST.....

۴۶آزمون ضربیب همبستگی.....
۴۷فصل چهارم: ویژگی های جغرافیایی شهرستان همدان و بخش فامنین.....
۴۸۱-۴- موقعیت جغرافیایی عرصه مطالعاتی نسبت به استان.....
۵۰۲-۴- زمین شناسی.....
۵۲۳-۴- زلزله خیزی.....
۵۳۴-۴- بررسی توپوگرافی.....
۵۵۵-۴- آب و هوا.....
۵۵۱-۵-۴- کلیات.....
۵۵۲-۵-۴- بارندگی.....
۵۶۳-۵-۴- درجه حرارت.....
۵۷۴-۵-۴- نم نسبی.....
۵۷۵-۵-۴- باد.....
۵۸۶-۵-۴- تبخیر.....
۵۹۷-۵-۴- درجه بری بودن.....
۶۰۶-۴- منابع آب.....
۶۰۱-۶-۴- آبهای سطحی.....
۶۱۲-۶-۴- آبهای زیرزمینی.....
۶۱۷-۴- خاکشناسی.....
۶۲۸-۴- پوشش گیاهی.....
۶۲۱-۸-۴- پوشش گیاهی جنگلی.....
۶۳۲-۸-۴- پوشش گیاهی مرتعی.....
۶۴۹-۴- تقسیمات کشوری و اداری طی سدهء اخیر.....
۶۵۱۰-۴- سیر تحولات جمعیتی.....
۶۸۱۱-۴- موقعیت جغرافیایی - سیاسی بخش فامنین.....
۷۳فصل پنجم: تحلیل یافته های پژوهش.....

۷۴ ۱-۵- مقدمه
۷۵ ۲-۵- ویژگی توصیفی یافته ها
۷۵ ۲-۵- ۱- جنس
۷۶ ۲-۲-۵- سن
۷۷ ۳-۲-۵- وضعیت تأهل
۷۸ ۴-۲-۵- بعد خانوار
۷۹ ۵-۲-۵- وضعیت اشتغال
۷۹ ۶-۲-۵- وضعیت شغل
۸۰ ۷-۲-۵- میزان درآمد ماهانه
۸۱ ۸-۲-۵- سطح تحصیلات
۸۲ ❖ تحلیل آماری
	۳-۵- تجزیه و تحلیل نقش شهرهای کوچک در توسعه نواحی روستایی (مورد شهر فامنین)
۸۲ و تأثیر آن بر دهستان های خرم دشت و مفتوح با استفاده از آزمون T
	۵-۳-۱- تبدیل مکان مرکز فامنین به شهر موجب جذب سرریز جمعیت نواحی روستایی
۸۲ شده است. (خرم دشت و مفتوح)
	۵-۳-۲- شهر شدن فامنین در جذب مازاد محصولات زراعی تأثیر داشته است. (دهستان
۹۰ خرم دشت و مفتوح)
۹۸ ۴-۵- ضریب همبستگی
۱۰۰ ۵-۵- رابطه‌ی بین متغیرهای اقتصادی، اجتماعی، کالبدی با مؤلفه های پانزده‌گانه‌ی
۱۰۲ ۵-۶- فرضیه سوم
۱۰۶ ۵-۷- نتیجه گیری فرض سوم
۱۰۸ فصل ششم: جمع بندی و آزمون فرضیات
۱۰۹ ۶-۱- جمع بندی
۱۱۰ ۶-۲- آزمون T-TEST
۱۱۰ ۶-۲-۱- فرضیه اول

۱۱۲۶-۲-۲- فرضیه دوم.....
۱۱۴۶-۳- ضریب همبستگی.....
۱۱۵۶-۴- فرضیه سوم.....
۱۱۷۶-۵- عملکرد خدماتی.....
۱۱۷۶-۶- عملکرد اقتصادی.....
۱۱۸۶-۷- عملکرد آموزشی.....
۱۱۸۶-۸- عملکرد اجتماعی - فرهنگی.....
۱۱۸۶-۹- عملکرد اداری - سیاسی.....
۱۱۹ منابع.....
۱۲۴ پیوست - پرسشنامه.....

فهرست جدول‌ها

صفحه	عنوان جدول
۲۵	جدول ۱-۲ ویژگی‌های سلسله مراتب مراکز در طرح پیشنهادی والتر کریستالر.....
۴۴	جدول ۱-۳ پایایی آماری.....
۴۵	جدول ۲-۳ نمودار ۵ گزینه ای لیکرت.....
۶۳	جدول ۱-۴-۱ مساحت جنگل‌ها و نهالستان‌های موجود در استان و شهرستان همدان، سال ۱۳۷۲.....
۶۵	جدول ۲-۴-۲ تقسیمات سیاسی استان همدان بر تفکیک شهرستان طبق تقسیمات کشوری ۱۳۸۵.....
۶۶	جدول ۳-۴-۳ جمعیت استان به تفکیک مناطق شهری و روستایی در سرشماری‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۸۵.....
۶۷	جدول ۴-۴-۴ جمعیت شهرستان‌های استان همدان در سرشماری‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۸۵.....
۶۷	جدول ۴-۴-۵ جمعیت شهرهای همدان و فامنین در سرشماری‌های مختلف.....
۶۹	جدول ۴-۴-۶ مشخصات دهستان‌های بخش فامنین.....
۷۱	جدول ۴-۴-۷ نرخ رشد و جمعیت روستاهای دهستان خرم دشت بخش فامنین.....
۷۲	جدول ۴-۴-۸ نرخ رشد و جمعیت روستاهای دهستان مفتح بخش فامنین.....
۷۵	جدول ۵-۱-۱ وضعیت جنسی پاسخ‌گویان.....
۷۶	جدول ۵-۲-۲ توزیع سنی پاسخ‌گویان.....
۷۷	جدول ۵-۳-۳ وضعیت تأهل پاسخ‌گویان.....
۷۸	جدول ۵-۴-۴ وضعیت بعد خانوار پاسخ‌گویان.....
۷۹	جدول ۵-۵-۵ وضعیت شغلی پاسخ‌گویان.....

- جدول ۵-۶- وضعیت درآمد ماهانه پاسخ گویان..... ۸۰
- جدول ۵-۷- وضعیت تحصیلی پاسخ گویان..... ۸۱
- جدول ۵-۸- امتیاز پرسش ها در فرضیه اول با استفاده از آزمون T..... ۸۳
- جدول ۵-۹- امتیاز پرسش اول در فرضیه اول با استفاده از آزمون T..... ۸۴
- جدول ۵-۱۰- امتیاز پرسش دوم در فرضیه اول با استفاده از آزمون T..... ۸۴
- جدول ۵-۱۱- امتیاز پرسش سوم در فرضیه اول با استفاده از آزمون T..... ۸۵
- جدول ۵-۱۲- امتیاز پرسش چهارم در فرضیه اول با استفاده از آزمون T..... ۸۶
- جدول ۵-۱۳- امتیاز پرسش پنجم در فرضیه اول با استفاده از آزمون T..... ۸۶
- جدول ۵-۱۴- امتیاز پرسش ششم در فرضیه اول با استفاده از آزمون T..... ۸۷
- جدول ۵-۱۵- امتیاز پرسش هفتم در فرضیه اول با استفاده از آزمون T..... ۸۷
- جدول ۵-۱۶- امتیاز پرسش هشتم در فرضیه اول با استفاده از آزمون T..... ۸۸
- جدول ۵-۱۷- امتیاز پرسش نهم در فرضیه اول با استفاده از آزمون T..... ۸۸
- جدول ۵-۱۸- امتیاز کلی فرضیه اول با استفاده از آزمون T..... ۸۹
- جدول ۵-۱۹- امتیاز پرسش ها در فرضیه دوم با آزمون T..... ۹۰
- جدول ۵-۲۰- امتیاز پرسش اول در فرضیه دوم با آزمون T..... ۹۱
- جدول ۵-۲۱- امتیاز پرسش دوم در فرضیه دوم با آزمون T..... ۹۲
- جدول ۵-۲۲- امتیاز پرسش سوم در فرضیه دوم با آزمون T..... ۹۳
- جدول ۵-۲۳- امتیاز پرسش چهارم در فرضیه دوم با آزمون T..... ۹۳
- جدول ۵-۲۴- امتیاز پرسش پنجم در فرضیه دوم با آزمون T..... ۹۴
- جدول ۵-۲۵- امتیاز پرسش ششم در فرضیه دوم با آزمون T..... ۹۴
- جدول ۵-۲۶- امتیاز کلی فرضیه دوم با آزمون T..... ۹۵
- جدول ۵-۲۷- میانگین حاصل از آزمون T در هر دو دهستان خرم دشت و مفتوح..... ۹۵
- جدول ۵-۲۸- مؤلفه‌های تشکیل دهنده‌ی فرض اول و دوم و امتیازهای بدست آمده از آزمون T به تفکیک فرضیه..... ۹۶
- جدول ۵-۲۹- میانگین امتیازات به دست آمده با آزمون T برای هر فرضیه..... ۹۷

- جدول ۵-۳۰- محاسبه ضریب همبستگی در فرض اول ۹۸
- جدول ۵-۳۱- محاسبه ضریب همبستگی در فرض دوم..... ۹۹
- جدول ۵-۳۲- رابطه‌ی بین خصوصیات کل پاسخ گویان با سنج‌های پانزده گانه..... ۱۰۰
- جدول ۵-۳۳- رابطه‌ی معنی‌داری عوامل پانزده‌گانه با متغیرهای مختلف اقتصادی اجتماعی ... ۱۰۱
- جدول ۵-۳۴- تأسیسات عمومی و آموزشی روستاهای دهستان خرم دشت..... ۱۰۲
- جدول ۵-۳۵- تأسیسات بهداشتی، مخابرات و اداری روستاهای دهستان خرم دشت..... ۱۰۳
- جدول ۵-۳۶- تأسیسات عمومی و آموزشی روستاهای دهستان مفتح..... ۱۰۴
- جدول ۵-۳۷- تأسیسات بهداشتی، مخابرات و اداری روستاهای دهستان مفتح..... ۱۰۵
- جدول ۵-۳۸- تأسیسات عمومی و آموزشی به تفکیک دهستان ۱۰۶
- جدول ۵-۳۹- تأسیسات بهداشتی، مخابرات و اداری به تفکیک دهستان..... ۱۰۷
- جدول ۶-۱- امتیازات پرسش‌های فرض اول با استفاده از آزمون T..... ۱۱۱
- جدول ۶-۲- امتیاز کلی فرض اول با استفاده از آزمون T..... ۱۱۲
- جدول ۶-۳- امتیاز پرسش‌های فرضیه دوم با استفاده از آزمون T..... ۱۱۳
- جدول ۶-۴- امتیاز کلی فرضیه دوم با استفاده از آزمون T..... ۱۱۴
- جدول ۶-۵- آزمون چهارچوب نظری در بخش فامنین..... ۱۱۶

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان شکل
۲۲	شکل ۲-۱ مدل کاربری اراضی در نظریه فون تانن
۴۵	شکل ۳-۱ درخت تصمیم‌گیری در مورد انتخاب آزمون مناسب برای بررسی سطح معنی‌داری تفاوت‌های بین گروه‌ها.....
۴۹	شکل ۴-۱- موقعیت استان همدان نسبت به ایران.....
۵۲	شکل ۴-۲- نقشه زمین‌شناسی استان همدان.....
۵۶	شکل ۴-۳- توزیع فصلی بارش در استان همدان (ایستگاه فرودگاه همدان).....
۵۷	شکل ۴-۴- میانگن‌نم‌نسبی در ایستگاه فرودگاه در شهرستان همدان.....
۵۹	شکل ۴-۵- توزیع میزان تبخیر استان در فصول مختلف.....
۶۶	شکل ۴-۶- نمودار نرخ رشد مناطق شهری و روستایی استان همدان از سال ۱۳۶۵ تا ۱۳۸۵....
۶۸	شکل ۴-۷- نمودار نرخ رشد شهرهای همدان و فامنین از سال ۱۳۵۵ تا ۱۳۸۵.....
۷۰	شکل ۴-۸- موقعیت نسبی بخش فامنین نسبت به شهرستان همدان.....
۷۵	شکل ۵-۱- وضعیت جنسی پاسخ‌گویان.....
۷۶	شکل ۵-۲- توزیع سنی پاسخ‌گویان.....
۷۷	شکل ۵-۳- وضعیت تأهل پاسخ‌گویان.....
۷۸	شکل ۵-۴- وضعیت بعد خانوار پاسخ‌گویان.....
۷۹	شکل ۵-۵- توزیع شغلی پاسخ‌گویان.....
۸۰	شکل ۵-۶- وضعیت درآمد ماهانه پاسخ‌گویان.....
۸۱	شکل ۵-۷- وضعیت تحصیلی پاسخ‌گویان.....
۹۶	شکل ۵-۸- میزان امتیاز هر یک از سنج‌های پانزده‌گانه.....
۹۷	شکل ۵-۹- امتیاز فرضیه‌های اول و دوم

فصل اول

کلیّات و مفاهیم تحقیق

۱-۱- طرح مسأله

امروزه با تحولات گسترده اقتصادی- اجتماعی و تکنولوژیک از جمله در زمینه حمل و نقل و راه های ارتباطی، روابط شهر و روستا بسیار گسترده و متنوع شده است، این روابط خود را به شکل جریان جمعیت، کالا، عقاید، سرمایه، اطلاعات و نوآوری نشان می دهد. به همین دلیل بسیاری از تحولات و تغییرات در شهرها و روستاها ناشی از کم و کیف روابط بین آن هاست. بنابراین لازم است روابط شهری- روستایی در روند برنامه ریزی مورد توجه قرار گیرد (clayton et all, 2003: 186).

اولین پیوند تنگاتنگ شهر و ناحیه از طریق رابطه ای که شهر با روستاهای ناحیه برقرار می نماید، ایجاد می شود. شهر چه کوچک و یا بزرگ اندام می تواند در پیرامون خود، بویژه در روستاهای اطراف اثر بگذارد و هر قدر شهر توان بیش تری در هدایت ناحیه داشته باشد، به همان اندازه منطقه نفوذ وسیع تری خواهد داشت و شعاع پرتوافشانی آن در در زمینه های مالی، حمل و نقل و ارتباطات و سایر خدمات برد بیش تری می یابد و در این راستا کلیه واحدهای جغرافیایی بویژه روستاهایی که در مسیر پرتو افشانی شهر قرار می گیرند از شهر تاثیر می پذیرند (نظریان، ۱۳۷۷: ۱۳۸).

علاوه بر این در طی چند دههء گذشته راهبردهای متعددی برای توسعه روستایی مطرح شده است، یکی از این راهبردها که دارای رویکرد فضایی است، راهبرد ایجاد و تقویت شهرهای کوچک و روستا- شهرهاست. به طور کلی نقش شهرها در توسعه روستایی از طریق پیوندها و مناسبات روستایی- شهری تحقق می یابد. پارادایم های جدید توسعه، شبکه ها و جریان ها را در نظر می گیرند، چرا که جریان ها و پیوندهای بین نواحی روستایی و شهری مهم است. برخی از این جریان ها و پیوندهای روستایی- شهری می تواند برای هر یک از این نواحی مساعد باشد، ولی باید توجه داشت که منافع خالص می تواند به شیوه های مختلف جریان یابد، در نتیجه با گذشت زمان و از یک مکان به مکان دیگر تغییر می کند. (Lynch, 2005: 5)

در این میان کانون های کوچک شهری اولین هسته های شهری و بلافاصل در ارتباط با نقاط و نواحی روستایی به عنوان حلقه اتصال نواحی روستایی با شهرهای بزرگ تر قلمداد می شوند لذا هر گونه تحرک و فعالیتی در این کانون ها، در وهله نخست و بی واسطه، حوزه های روستایی را تحت تاثیر قرار می دهد (فنی، ۱۳۸۲: ۴۴). هیندر دینک و تیتوس (۱۹۹۸) اظهار می دارند که در مناسبات روستایی- شهری، نقش

شهرهای کوچک بسیار مهم است ولی عمدتاً نادیده گرفته می شود. به ویژه راندینلی (۱۹۸۳) نقش توسعه ای این شهرها را در تأمین دامنه ای از خدمات برای حوزه نفوذشان مورد تأکید قرار می دهد (1998, Hinderdink and Titus)

در سال های اخیر با رشد سریع شهرهای بزرگ کشورهای در حال توسعه، ظهور مسائل مربوط به کمبود واحدهای مسکونی و بالا رفتن میزان بیکاری، عده ای از محققان پیشنهاد کرده اند برنامه های توسعه بر اساس تاکید بر پویایی شهرهای کوچک تهیه شود، زیرا به دلیل وجود امکانات شغلی، تعلیم و تربیت و دیگر نیازهای اساسی، شهرهای بزرگ مقصد نهایی بیشتر مهاجران روستایی و شهری کوچک است (شکویی، ۱۳۷۷: ۴۱۲). یکی از مسائل اساسی کشور، مهاجرت بی رویه و نامعقول از روستاها به شهرهاست. و احتمالاً یکی از راه حل های مناسب و ریشه ای آن در توجه و تاکید بیش تر بر شهرهای کوچک به عنوان مراکز محوری و موثر در این زمینه و تقویت ساختارهای زیربنایی جاذب در آن، می باشد.

بررسی های به عمل آمده در سال های اخیر، نشان می دهد که شهرهای کوچک در توسعه اجتماعی-اقتصادی بسیاری از کشورهای آسیا، افریقا و امریکای لاتین اهمیت خاصی دارند، چرا که عرصه کارکردهای مختلف اجتماعی، اقتصادی و خدماتی در شهرهای کوچک از عوامل مهم توسعه ناحیه ای و ملی شناخته می شود. شهرهای کوچک با تامین امکانات شغلی، بازرگانی، آموزشی و بهداشتی در نقش مراکز توزیع عمل می کنند و به عنوان بازار تولیدات کشاورزی حوزه های روستایی، بخشی از ناحیه را به تحرک اجتماعی-اقتصادی می رسانند. که در صورت پیدایش تحرکات و جریانات اجتماعی-اقتصادی در شهرهای کوچک، پذیرش بخشی از مهاجران روستایی در این قبیل شهرها عامل خنثی کننده مهاجرت های روستایی به شهرهای بزرگ است (شکویی، ۱۳۷۳: ۴۱۴).

در برخی از کشورهای در حال توسعه نظیر چین، کنیا، مصر، مالزی و..... به منظور جلوگیری از تمرکز شدید شهری، ایجاد فرصت های شغلی جدید، کاهش مهاجرت روستاییان به شهرهای بزرگ تر، خدمات رسانی به روستاها و ... به امر توسعه و ایجاد شهرهای کوچک از طریق تقویت کانون های روستایی بزرگ و ارتقاء آنها در سلسله مراتب سکونتگاهی توجه گردیده است. این سیاست با توجه به اهداف و کارکرد خود می تواند اهداف اساسی توسعه روستایی را کاهش مهاجرت روستاییان به شهرها، از طریق ایجاد زمینه های مناسب کار و زندگی در محیط های روستایی، کاهش فاصله عملکردی بین شهرها از طریق ایجاد روستا شهرها به عنوان

مراکز فعال روستایی و جلب مشارکت مردم در فعالیتهای مربوط به توسعه است متحقق سازد (ایزدی خرامه، ۱۳۸۰: ۹).

بنابراین در فرایند برنامه ریزی های توسعه روستایی، تقویت و رشد شهرهای کوچک را نمی توان نادیده گرفت، زیرا از آنجایی که این کانون ها حدفاصل نقاط شهری بزرگ و نقاط روستایی بوده، و امکانات و خدماتی را به نواحی روستایی خود ارائه می دهند می توانند نقش بسزائی در توسعه نواحی روستایی داشته باشند که مهم تر از همه با داشتن توانائی در ارائه تسهیلات به نقاط روستایی موجب کاهش مهاجرت روستاییان می گردد. در مجموع می توان شهرهای کوچک را به عنوان مراکز قلمداد نمود که نقش بسزائی در تقویت و محرکهای رشد و توسعه نواحی روستایی حوزه نفوذ خود دارند.

در این بین فامنین با پیشینه ای تقریباً دو دهه از شهرنشینی و با کارکردهای متعدد به عنوان یک شهر کوچک در ارتباط با پیرامون خود از این قاعده مستثنی نیست. به همین منظور نه تنها به عنوان مرکز بخش به تجمع نهادها، ارگان ها و تاسیسات دولتی و خصوصی در فضای خود مبادرت نموده است. بلکه با داشتن مناسبات سنتی در اشکال گوناگون پیوندهای ناگسستنی با روستاهای پیرامونی داشته است.

با وجود این هنوز فامنین فاقد کارکردهای مناسب در توسعه نواحی روستایی پیرامون خود می باشد و آنچه در زمینه نقش مکان مرکز و یا شهرهای کوچک بیان شده است فامنین فاقد کارکردهای لازم بوده است لذا با پرسش های زیر روبرومی شویم:

- ۱- آیا فامنین با تجمع نهادها در جذب سرریز جمعیت نواحی روستایی پیرامونی موفق بوده است؟
- ۲- آیا فامنین در جذب مازاد محصولات زراعی از نواحی روستایی پیرامونی موفق بوده است؟
- ۳- آیا فامنین با ارائه خدمات و تسهیلات به روستاهای پیرامونی در نگه داشت جمعیت در این نواحی تأثیر گذار بوده است؟

۲-۱- اهمیت و ضرورت انجام تحقیق

کشور ما طی دهه های اخیر با مسأله افزایش بی رویه مهاجرت روستاییان به شهرهای بزرگ مواجه بوده است و مرتب بر حجم جمعیت شهری کشور افزوده شده و از سهم جمعیت روستایی کاسته شده است. بنابراین افزایش شتابان رشد شهرنشینی در چند دهه اخیر پیامدهایی چون نامتعادل شدن توزیع جمعیت در سطح کشور داشته و موجب بروز مشکلات فراوانی در شهرها ((بویژه شهرهای بزرگ)) نظیر آلودگی هوا، ترافیک، گرانی و کمبود مسکن، ناهنجاری های اجتماعی و... شده است و همچنین باعث تخلیه بسیاری از روستاها از جمعیت فعال و رکود و عقب ماندگی جوامع روستایی شده است.

از طرف دیگر وسعت زیاد کشور، پراکندگی نواحی روستایی و کمی جمعیت این نقاط و نواحی روستایی به خاطر عوامل آب و هوایی و منابع آب و خاک، امکان برنامه ریزی دقیق و توجه کامل به ارائه خدمات و تسهیلات به هر یک از این نقاط را تا حدودی مشکل می سازد. بنابراین با توجه به عوامل عنوان شده، مطالعه و بررسی شهرهای کوچک به عنوان:

۱- کانونی جهت جذب مهاجران از نقاط روستایی؛

۲- کانونی جهت کاهش نابرابری های ناحیه ای و بهره گیری همه گرو های جامعه از امر توسعه؛

۳- کانونی جهت تحرک اقتصاد روستایی و کمک به گرو های کم درآمد ناحیه مطرح شود.

۳-۱- فرضیه ها

برای تبیین و پاسخگویی به سوالات مطرح شده در بیان مسئله و نیز برای آزمون آنها فرضیات زیر مطرح شده است:

۱- تبدیل مکان مرکز فامنین به شهر موجب جذب سرریز جمعیت نواحی روستایی پیرامونی شده است.

۲- شهر شدن فامنین در جذب مازاد محصولات زراعی تأثیر داشته است

۳- ارائه خدمات و تسهیلات از سوی شهر فامنین موجب ماندگاری جمعیت روستایی شده است.